

Praktijkhandreiking 1116

Controle pensioenfondsen en ontwikkeling levensverwachting

Juni 2011

Nederlandse
Beroepsorganisatie
van Accountants

NIVRA en NOvAA gebruiken de merknaam NBA (Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants). De wettelijke fusie van NIVRA en NOvAA tot NBA moet nog plaatsvinden.

Praktijkhandreiking 1116	Controle pensioenfondsen en ontwikkeling levensverwachting
Datum:	14 juni 2011
Onderwerp:	Beoordeling van de ontwikkeling van de levensverwachting als onderdeel van de controle van de voorziening voor pensioenverplichtingen
Van toepassing op:	Openbaar accountant die werkzaam is bij of verbonden is aan een accountantspraktijk die controleopdrachten uitvoert bij pensioenfondsen
Status:	Praktijkhandreiking (Bevat geen grondslagen en essentiële werkzaamheden)
Relevante regelgeving	• Controlestandaard 540 - Controle van schattingen, met inbegrip van schattingen van reële waarde, alsmede de toelichting daarop • Controlestandaard 620 - Gebruikmaken van de werkzaamheden van een door de accountant ingeschakelde deskundige

1 Inleiding

Op 16 maart 2010 heeft de NBA een memo gepubliceerd genaamd 'Werkzaamheden accountants van pensioenfondsen naar aanleiding van de materiële voorzienbare trend in de ontwikkeling van de levensverwachting'. Het genoemde memo heeft een kader gegeven voor de wijze waarop de accountant kan omgaan met de consequenties van de ontwikkelingen van de levensverwachting bij de controle van de jaarrekening 2009 van pensioenfondsen. In 2010 is er nieuwe relevante informatie beschikbaar gekomen omtrent de ontwikkeling van de levensverwachting. Deze nieuwe informatie was aanleiding om het bestaande kader te actualiseren. Dit document is voorbereid door de Platformcommissie NBA-Actuarieel Genootschap (PCNA) en door de sectorcommissie Verzekeringsmaatschappijen en Pensioenfondsen (SVP). Het Actuarieel Genootschap (AG) heeft hieraan bijgedragen door procesmatig en inhoudelijk inzicht te verschaffen in de door haar gepubliceerde AG Prognosetafel 2010-2060.

Doel van deze praktijkhandreiking is accountants die werkzaam zijn in de praktijk van de controle van pensioenfondsen richting te geven over zowel de wijze van omgaan met ontwikkelingen in levensverwachting zoals opgenomen in prognosetafels als keuzes die het pensioenfondsbestuur daarbij heeft gemaakt. Het belang hiervan kan groot zijn omdat de ontwikkelingen van de levensverwachting kunnen leiden tot materiële effecten op pensioenvoorzieningen.

Deze praktijkhandreiking gaat in op de controle van door pensioenfondsen gehanteerde prognosetafels die zij gebruiken bij de schatting van de voorziening voor pensioenverplichtingen. Benadrukt wordt dat daarmee slechts voor een deel invulling wordt gegeven aan de werkzaamheden die de accountant op grond van controlestandaard 540 en andere relevante standaarden geacht wordt uit te voeren ten behoeve van de controle van de voorziening voor pensioenverplichtingen. Ook wordt benadrukt dat het bij ontwikkelingen in levensverwachting (en verwerking in pensioenvoorziening) gaat om een schattingswijziging en geen stelselwijziging.

Deze praktijkhandreiking is vooral bedoeld voor ondersteuning bij door externe accountants uit te voeren controles van pensioenvoorzieningen in jaarrekeningen (en staten) van pensioenfondsen over 2010. Voor volgend() ja(a)ren wordt, afhankelijk van eventuele nieuwe ontwikkelingen in levensverwachting (of andere externe omstandigheden), een herziene versie gemaakt.

2 Beschikbare prognosetafels

Zonder limitatief te willen zijn, wordt het beeld rondom overlevingskansen veelal gevoed door de AG Prognosetafels, de Bevolkingsprognoses van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en de Generatietafels Pensioenen van het Verbond van Verzekeraars. Voor pensioenfondsen zijn naast eigen waarnemingen van het fonds met name de AG Prognosetafels en de Bevolkingsprognoses van het CBS richtinggevend. De Generatietafels zijn meer gericht op de populatie verzekerden. In 2010 zijn alle drie genoemde sterftetafels geactualiseerd.

2.1 AG Prognosetafel 2010-2060

Op 24 augustus 2010 heeft het Actuariel Genootschap de nieuwe prognosetafel van de overlevingskansen 2010-2060 vastgesteld. Aan deze tafel ligt een nieuw prognosemodel ten grondslag. Het model is op basis van de meest recente inzichten gebouwd. Hierbij is gebruikgemaakt van recente informatie op basis van de CBS bevolkingssterftewaarnemingen tot en met het jaar 2008. De aanleiding voor dit nieuwe model is dat de (versnelde) daling van de sterftetekansen – die zich vanaf 2001 voordoet – zich doorzet tot en met 2008. Eén van de veranderingen om te komen tot betere prognoses is het invoegen van een kortetermijntrend naast de langetermijntrend uit het vorige model. Daarnaast is de prognose 2010-2060 gebaseerd op tweejaarsperiodesterftetafels in plaats van een vijfjaarsperiodesterftetafels.

Mede op basis van het oordeel van de commissie van externe deskundigen beschouwt het AG de modeluitkomsten als een redelijke schatting van de levensverwachting op de kortere en langere termijn uitgaande van de aannames en de gehanteerde methodiek. Het eindniveau van de prognose wordt bepaald door de lange termijntrend. Ten opzichte van de vorige AG-prognosetafel neemt de levensverwachting van een 65-jarige man in 2050 toe van 19,6 jaar naar 22,0 jaar en voor een 65-jarige vrouw van 21,3 jaar naar 23,8 jaar. In bijlage 2 wordt via de Questions & Answers ingegaan op het proces van totstandkoming van de AG prognosetafel 2010-2060.

2.2 Bevolkingsprognose 2010-2060 van het CBS

Op 17 december 2010 verscheen de nieuwe tweejaarlijkse CBS-bevolkingsprognose voor de lange termijn. Deze prognose, met als einddatum 2060, is gebaseerd op recente ontwikkelingen rond geboorte, sterfte en migratie, die tot aanpassingen in de veronderstellingen met betrekking tot toekomstige trends hebben geleid. Volgens het CBS liggen recente demografische ontwikkelingen en enkele aanpassingen in het prognosemodel ten grondslag aan een nieuwe CBS-bevolkingsprognose die op enkele punten afwijkt van de vorige prognose uit 2008. Het meest opvallend is een snellere vergrijzing en hogere levensverwachting dan eerder door het CBS werd waargenomen. Kernindicator in de CBS-sterfteprognose is de sterftetekans per doodsoorzaak per leeftijdsinterval. Bij de bepaling van de sterftetekans houdt het CBS rekening met inzichten uit de literatuur in de achtergronden van de waargenomen sterftetrends, zoals leefstijlfactoren en ontwikkelingen in behandelmethode en preventie.

Ten opzichte van de vorige CBS-bevolkingsprognose neemt de levensverwachting van een 65-jarige man in 2050 toe van 20,6 jaar naar 21,1 jaar en voor een 65-jarige vrouw van 22,7 jaar naar 23,6 jaar (periodelevensverwachtingen). Om gebruikers te ondersteunen bij hun inschatting van de robuustheid van prognose-uitkomsten, publiceert het CBS onzekerheidsmarges.

2.3 Generatietafels Pensioenen 2010 van het Verbond van Verzekeraars

De werkgroep Pensioen- en Lijfrentetafels (PLT) heeft in opdracht van het Verbond van Verzekeraars de Generatietafels Pensioenen 2010, waarbij wordt uitgegaan van de verzekerdenpopulatie, opgesteld. Bij het opstellen van deze tafels is gebruikgemaakt van recente informatie, waaronder de CBS-bevolkingssterftewaarnemingen tot en met het jaar 2008. Deze generatietafels geven per leeftijd de veronderstelde ontwikkeling van de overlevingskansen naar de toekomst weer.

Hierbij is tevens het prognosemodel zodanig verfijnd dat voor de voorspelling van de korte termijn trend beter wordt aangesloten bij recente ontwikkelingen. Deze aanpassing is ingegeven door het feit dat de

voorgaande prognoses telkens moesten worden bijgesteld, omdat de werkelijke sterftetekansen iedere keer lager bleken te zijn dan de voorspelde sterftetekansen. De nieuwe Generatietafels Pensioenen 2010 kunnen worden gezien als een update van de Generatietafels Pensioenen 2008.

3 Kader

In het vervolg van deze praktijkhandreiking wordt een kader gegeven voor de wijze waarop de accountant kan omgaan met de consequenties van de nieuw beschikbaar gekomen informatie omtrent de levensverwachting bij de controle van de jaarrekening en staten 2010 van pensioenfondsen. In hoofdstuk 3.1 worden de uitgangspunten geformuleerd. In hoofdstuk 3.2 wordt een stappenplan uitgewerkt om inhoud te geven aan het hiervoor genoemde kader. In bijlage 1 bij deze notitie wordt achtergrondinformatie verstrekt met betrekking tot verslaggeving.

Bij het uitvoeren van zijn werkzaamheden kan de accountant gebruikmaken van de (actuariële) deskundigheid van een actuaris, met inachtneming van onder meer de volgende controlestandaarden uit de NV COS:

- Standaard 230 Controledocumentatie
- Standaard 500 Controle informatie (in het bijzonder de door het management ingeschakelde deskundige)
- Standaard 540 Controle van schattingen, met inbegrip van schattingen van reële waarde, alsmede de toelichting daarop
- Standaard 620 Gebruikmaken van de werkzaamheden van een door de accountant ingeschakelde deskundige

De samenwerking tussen de onafhankelijke externe accountant en de certificerend actuaris in het kader van de controle van de jaarrekening en verslagstaten van pensioenfondsen is thans¹ gebaseerd op een tussen het NBA en AG vastgesteld samenwerkingsmodel ("Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van financiële informatie van verzekeringsinstellingen"). Het is algemeen gebruik dat de hierin opgenomen afspraken als uitgangspunten worden gehanteerd voor de samenwerking tussen accountant en actuaris in de praktijk.

De te hanteren rentecurve, de controle van de deelnemersgegevens en de juiste verwerking van aanspraken en rechten bij de berekening van de pensioenverplichtingen zijn geen onderdeel van deze praktijkhandreiking.

3.1 Uitgangspunten

- Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor het bepalen van de uitgangspunten voor de voorziening voor pensioenverplichtingen rekening houdend met de daarvoor geldende kaders van wet- en regelgeving en de toezichthouder (DNB).
- Voor de toezichthouder DNB acceptabele grondslagen zijn gebaseerd op de principes van consistentie, prudentie en actualiteit (zie de toelichting bij vraag/antwoord van 15 februari jl. op de site van DNB).
- Fondsspecifieke kenmerken zijn leidend bij de bepaling van de grondslagen voor het vaststellen van de voorziening voor pensioenverplichtingen waaronder de levensverwachtingen.
- Het fonds maakt een analyse van de gevolgen van de door het CBS, het AG en het Verbond van Verzekeraars gepubliceerde nieuwe ontwikkelingen in de levensverwachting voor de te hanteren grondslagen.
- De keuze voor bepaalde grondslagen moet gebaseerd zijn op een gedegen proces waarbij een afweging is gemaakt van de actualiteit van de gehanteerde informatie, door toezichthouders als acceptabele (prudente) aangemerkte grondslagen en consistentie tussen jaren.

¹ Het samenwerkingsmodel wordt momenteel geactualiseerd en zal na aanpassing van de Bta worden gepubliceerd als praktijkhandreiking.

- De wijze van verwerking van de uitkomsten van het hiervoor genoemde 'gedegen proces' en de rapportering hierover zal plaatsvinden in overeenstemming met geldende wet- en regelgeving inzake financiële verslaggeving (zie bijlage 1) en de Pensioenwet.
- Nogmaals wordt benadrukt dat de reikwijdte van deze praktijkhandreiking is beperkt tot pensioenfondsen.

3.2 Stappenplan

3.2.1 Stap 1

Op grond van de in paragraaf 3.1 genoemde uitgangspunten neemt het fonds eerst voor haar eigen populatie een standpunt in over de levensverwachting. Als gevolg van onzekerheden die inherent zijn aan de activiteiten van een pensioenfonds, kan de omvang van de voorziening voor pensioenverplichtingen niet exact worden bepaald maar slechts door middel van een schatting. De bepaling van de parameters ('veronderstellingen') die van belang zijn voor de berekening van de omvang van de voorziening vindt plaats door middel van oordeelvorming op basis van de beschikbare relevante informatie. Het maken van **redelijke** schattingen met betrekking tot de parameters die van belang zijn voor de berekening van de pensioenverplichting is een belangrijk onderdeel van het proces van totstandkoming van een jaarrekening.

In dit kader is voor de accountant Standaard 540 van belang. In paragraaf 6 wordt de doelstelling van de controle van schattingen uiteengezet. Het gaat hierbij om het verkrijgen van voldoende en geschikte controle-informatie over de vraag of schattingen in de jaarrekeningen redelijk zijn en of de daarop betrekking hebbende toelichtingen adequaat zijn.

Bij het beoordelen van de sterftekansen die gekozen zijn bij het bepalen van de voorziening voor Pensioenverplichtingen zal de accountant de volgende veronderstellingen aan een onderzoek onderwerpen:

- Keuze van de prognosetafel met overlevings/sterftekansen en daarin verwerkte sterftetrend;
- Fondsspecifieke aanpassingen zoals voor ervaringssterfte;
- Wijzigingen in de veronderstellingen ten opzichte van de vorige periode.

Opgemerkt wordt dat een prognosetafel als zodanig ook een model is. Alvorens tot beoordeling van een prognosetafel kan worden overgegaan dient inzicht te worden verkregen in de modellering alsmede de bruikbaarheid in de gegeven omstandigheden.

In RJ 610 alinea 249 is vermeld dat moet worden uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen. Dit wordt getoetst aan de uitgangspunten dat grondslagen actueel, prudent en consistent moeten zijn, passend binnen het wettelijk kader van de Pensioenwet.

Belangrijk is dat wijzigingen van de prognosetafel in verband met toenemende levensverwachting, evenals bijvoorbeeld aanpassingen in de grondslagen voor ervaringssterfte, gehuwdheidsfrequentie en kostenopslagen door het bestuur van het pensioenfonds onderbouwd worden door een gedegen onderzoek.

In het kader van de professioneel kritische instelling van de accountant bij de uitvoering van zijn werkzaamheden zal de accountant alert zijn op indicaties voor het negeren van beschikbare informatie of vooringenomenheid, een passende modelkeuze en een consistente toepassing.

3.2.2 Stap 2

Op grond van Standaard 540 toetst de accountant de robuustheid van het door het pensioenfonds doorlopen proces om te komen tot de beoordeling van de ontwikkeling in de levensverwachting bij haar populatie. De accountant beoordeelt de kwantitatieve onderbouwing van deze analyse. Hierbij rekeninghoudend met de vereisten van Standaard 500 die regels geeft voor het gebruik van door het management ingeschakelde deskundige (adviserend actuaire) en Standaard 620 die regels geeft voor het gebruik van de werkzaamheden van de (certificerend) actuaire.

De accountant verkrijgt inzicht in de wijze waarop het bestuur van het pensioenfonds de schattingen maakt, alsmede inzicht in de gegevens waarop deze zijn gebaseerd, met onder andere inbegrip van:

- de methode, met inbegrip van het model, dat werd gehanteerd bij het maken van de schatting;
- de relevante interne beheersingsmaatregelen;
- de vraag of het bestuur van pensioenfondsen gebruik heeft gemaakt van een deskundige;
- de veronderstellingen die aan de schattingen ten grondslag liggen;
- de vraag of er een verandering ten opzichte van de voorgaande verslagperiode is geweest, dan wel had moeten zijn, in de methoden voor het maken van schattingen en zo ja, waarom.

De accountant zal inzicht verkrijgen in de werkzaamheden die de certificerend actuaire van het pensioenfonds dienaangaande heeft verricht en bepalen in welke mate hij daarvan gebruik kan maken. De accountant legt zijn overwegingen op dit punt vast in het controledossier.

3.2.3 Stap 3

De accountant evalueert op grond van de controle-informatie of schattingen in de financiële overzichten redelijk zijn in de context van het van toepassing zijnde stelsel voor financiële verslaggeving dan wel dat deze een afwijking bevat (Standaard 540 paragraaf 18). De accountant zal daarnaast vaststellen dat de op de schattingen betrekking hebbende toelichtingen in de jaarrekening adequaat zijn, binnen de context van het van toepassing zijnde stelsel voor financiële verslaggeving (veelal Titel 9 Boek 2 BW). Zie ook bijlage 1 voor een aantal verslaggevingsaspecten.

Bij de hierboven genoemde werkzaamheden zal de accountant zowel het schattingsproces betrekken zoals genoemd in stap 2 (zie 3.2.2.) als het model dat ten grondslag heeft gelegen aan de bepaling van deze overlevingskansen.

In overleg met het AG heeft het NBA ter voorbereiding het generieke deel van deze werkzaamheden met betrekking tot de AG-prognosetafel uitgevoerd. De hierop betrekking hebbende vragen en antwoorden zijn opgenomen in bijlage 2. Hierbij wordt niet beoogd een rangorde aan te brengen in de te hanteren overlevingstabellen, maar enkel een facilitering voortvloeiende uit het structurele overleg tussen het NBA en het AG zoals dat plaatsvindt in het PCNA.

Indien een pensioenfonds een andere prognosetafel hanteert dan de AG-prognosetafel, onderzoekt de accountant of het pensioenfonds toereikende soortgelijke werkzaamheden heeft uitgevoerd en wat de bevindingen van de certificerend actuaire dienaangaande zijn.

3.2.4 Stap 4

Naar aanleiding van de werkzaamheden die de accountant heeft verricht in zijn onderzoek naar het getrouwe beeld van de jaarrekening en de controle van de verslagstaten, schenkt de accountant in zijn verslag van bevindingen aan het bestuur en degenen belast met governance van het pensioenfonds (zie hiervoor par. 16 van Standaard 260 Communicatie met degenen belast met governance) expliciete aandacht aan aard en onzekerheden van door het bestuur gehanteerde levensverwachting, de werkzaamheden die de accountant in het kader van de beoordeling van de gehanteerde levensverwachting heeft verricht en de bevindingen die daaruit voortkomen.

Bijlage 1 Verslaggeving - Kader voor accountants bij de controle van de door pensioenfondsen in aanmerking genomen levensverwachting in verband met het beschikbaar komen van nieuwe relevante informatie

Bijlage 2 Ingevulde vragenlijst NBA inzake totstandkoming AG Prognosetafel 2010-2060

Bijlage 1 – Verslaggeving bij kader voor accountants bij de controle van de door pensioenfondsen in aanmerking genomen levensverwachting in verband met het beschikbaar komen van nieuwe relevante informatie

In deze bijlage 1 wordt kort ingegaan op de relevante aspecten betreffende de verslaggeving, en de toelichting over onzekerheden in de jaarrekening van het pensioenfonds.

De verslaggevingsnormen waaraan de accountant toetst liggen vast in het Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek, de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving 610 Pensioenfondsen en de Pensioenwet.

In RJ 610 alinea 247 staat het volgende over de waardering:

‘In de Pensioenwet en het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen zijn bepalingen opgenomen met betrekking tot de waardering van de pensioenverplichtingen.’

Artikel 126 Pensioenwet:

‘Vaststelling technische voorzieningen

- 1. Een pensioenfonds stelt toereikende technische voorzieningen vast met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen.*
- 2. De berekening wordt uitgevoerd met inachtneming van de volgende beginselen:*
 - a. de technische voorzieningen worden berekend op basis van marktwaardering;*
 - b. de voor de berekening van de technische voorzieningen gebruikte grondslagen inzake overlijden of arbeidsongeschiktheid en levensverwachting worden gebaseerd op prudente beginselen.’*

Artikel 2 Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen:

‘Hoogte technische voorzieningen

- 1. Het bestuur van een fonds stelt de hoogte van de technische voorzieningen vast op basis van de contante waarde van de verwachte uitgaande kasstromen die voortvloeien uit de tot de datum van vaststelling opgebouwde pensioenverplichtingen*
- 2. De contante waarde wordt vastgesteld op basis van een door de DNB gepubliceerde actuele rentetermijnstructuur*
- 3. Een fonds stelt de omvang van de verwachte uitgaande kasstromen vast op basis van verwachte marktontwikkelingen en voor het fonds prudente verzekeringstechnische grondslagen waaronder begrepen de voorzienbare trend in overlevingskansen.’*

In RJ 610 alinea 248 staat het volgende over de waardering:

*‘De pensioenwet schrijft waardering van pensioenverplichtingen tegen marktwaarde voor. **Op grond van het inzichtvereiste dient de voorziening pensioenverplichtingen te worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde).** De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op de balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente, waarvoor bij voorkeur de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB wordt gebruikt, dan wel een methode die daar nauw op aansluit.’*

In RJ 610 alinea 249 staat het volgende over de actuariële uitgangspunten:

*‘**Bij de bepaling van actuariële uitgangspunten, zoals voor overleving en arbeidsongeschiktheid, dient te worden uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening dient te worden gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.**’*

Het bestuur van een Pensioenfonds zal een uiteenzetting geven van de gehanteerde grondslagen in de toelichting van de jaarrekening. In RJ 610 alinea 253 staat hierover het volgende:

‘In de toelichting dienen de grondslagen en veronderstellingen die voor de bepaling van de pensioenverplichtingen zijn gebruikt, alsmede wijzigingen daarin ten opzichte van het vorige verslagjaar die een significante invloed hebben gehad op de hoogte van de pensioenverplichtingen te worden vermeld. Hierbij dient in ieder geval ook de toegepaste overlevingsgrondslagen worden gemeld. Belangrijk is toe te lichten op welke wijze rekening is gehouden met de voorzienbare trend in de overlevingskansen. Indien de gehanteerde methode leidt tot belangrijke onzekerheden in de post voorziening pensioenverplichtingen zal dat ook moeten worden toegelicht in de jaarrekening.’

*Bijlage 2 Q & A AG-Prognosetafel***1. Hoe is de ontwikkeling van het (nieuwe) prognosemodel tot stand gekomen en waarom heeft het AG gekozen voor een ander model?**

In 2007 publiceert het AG voor het eerst een prognosetafel (2005 – 2050). Het gehanteerde model extrapoleert de waargenomen sterftetrend vanaf 1988 waarbij wordt uitgegaan van een constante ontwikkeling van de sterfte.

In de jaren daarna wordt jaarlijks nieuwe informatie over waargenomen sterfte verwerkt in de update van de AG-periodetafel (2001 – 2006, 2002 – 2007, 2003 – 2008). Daarbij wordt het verschil tussen prognose en realiteit steeds duidelijker. Vooral vanaf 2001 blijkt de levensverwachting veel sneller toe te nemen dan in eerdere prognoses. Om de vanaf 2001 waargenomen sterftekansen goed in het model te kunnen verwerken is een modelaanpassing vereist. Besloten wordt dan ook een nieuwe prognosetafel te ontwikkelen, die rekening houdt met de korte termijntrend vanaf 2001.

2. Wat zijn de fundamentele verschillen tussen het oude AG-model en het nieuwe AG-model?

Allereerst het onderscheid tussen een korte en een lange termijn trend. De korte termijntrend is in het model ingevoerd om de vanaf 2001/2002 toegenomen daling van de sterftekansen in de prognose te laten terugkomen. De lange termijn trend (prognose op de lange termijn) blijft gebaseerd op de data vanaf 1988. Het extrapoleren van alleen de korte termijntrend zou extreme levensverwachtingen in 2060 tot gevolg hebben; het is statistisch niet verantwoord de sterke daling uit recente data voor de komende 50 jaar te extrapoleren.

Het overstappen van 5-jarige gemiddelden naar 2-jarige gemiddelden geeft het nieuwe model de flexibiliteit om veranderende (significante) trends eerder tot uitdrukking te brengen in de prognosecijfers. Met de overgang naar een tweejaarsperiode verschijnt de eerstvolgende AG- prognose in september/oktober 2012.

Tot slot biedt het verlengen tot 2060 een meer volledige omvatting van de populatie respectievelijk bestandsuitloop.

Vooraf zijn een aantal eisen en voorwaarden gesteld aan het nieuw te ontwikkelen model. Zo moet het model robuust en stabiel zijn en mag de volatiliteit in opeenvolgende inschattingen niet onnodig hoog zijn. Verder moet het model primair gebouwd worden op historische data en moet het inzichtelijk, reproduceerbaar en niet onnodig complex zijn.

3. Binnen het prognosemodel wordt gewerkt met een korte- en een langetermijntrend. Wat wordt in verband daarmee bedoeld met een statistische zekerheid van 95%?

Aanpassing van het prognosemodel is noodzakelijk indien de verandering in de sterftecijfers van de afgelopen jaren op een trend duidt en niet afhankelijk is van het toeval. Om te 'bewijzen' of al dan niet een trendbreuk kan worden gesignaleerd, hanteren onderzoekers een 95%-betrouwbaarheidsinterval. De onderzoekers hebben met 95% zekerheid aangetoond dat er sprake is van een trendbreuk in 1988 en in 2000/2001. De uitkomsten van het onderzoek hebben geleid tot de keuze van de data (trendbreuk 1988) en de introductie van een korte termijntrend (trendbreuk 2000).

Het betrouwbaarheidsinterval van 95% zegt dus niets over de betrouwbaarheid van het model. Het model zelf berekent een puntschatting cq. een "best estimate" en geeft dus geen interval weer, tussen welke de schatting zich met enige mate van zekerheid beweegt.

4. Werken de korte termijnprognoses met andere zekerheidsfactoren dan de lange termijn prognoses?

Zoals onder 3 al is aangegeven, is het model niet stochastisch en geeft het alleen een puntschatting en geen indicatie over de betrouwbaarheidsgrenzen van het model, en dus ook niet van de korte en lange termijntrend afzonderlijk. Alleen bij het vaststellen van beide trendbreuken is gewerkt met een zekerheidsfactor (95%).

5. Het AG adviseert om in combinatie met het nieuwe prognosemodel voor fondsspecifieke ervaringssterfte te corrigeren door middel van correctiefactoren in plaats van door leeftijdsterugstellingen. Wat is hiervan de betekenis en de technische uitwerking?

De gemiddelde levensverwachting van een fondspopulatie ligt in het algemeen boven die van de Nederlandse bevolking als geheel. Pensioenfondsen pasten voorheen leeftijdsterugstellingen toe om voor die fondsspecifieke ervaringssterfte te corrigeren. Het AG adviseert de pensioenfondsen om bij het nieuwe prognosemodel door middel van (leeftijdsafhankelijke) correctiefactoren met ervaringssterfte rekening te houden. Binnen een prognosemodel laat de fondsspecifieke ervaringssterfte zich namelijk moeilijk via een leeftijdsterugstelling modelleren. Deze ervaringssterfte van het fonds laat zich beter benaderen door een correctiefactor op de eenjarige sterftekansen uit het prognosemodel toe te passen. Het vervangen van leeftijdsterugstelling door correctiefactoren heeft dan ook een puur technische achtergrond.

6. Zowel het AG als het CBS publiceren periodiek een prognosetafel. Hoe moet de prognosetafel van het AG gezien worden in relatie tot de CBS prognosetafel?

Beide tafels starten vanuit waargenomen en door het CBS (jaarlijks) gepubliceerde sterftecijfers. De modellen die het AG en het CBS hanteren zijn echter fundamenteel anders. Het AG prognosticeert primair vanuit statistische historische data. De prognose van het CBS komt tot stand door toekomstige sterfte te modelleren aan de hand van de toekomstige ontwikkeling van de doodsoorzaken op basis van expert opinions. Gelijkenis tussen de modellen is er uiteraard ook. Beiden modellen zijn puntschatters en hanteren 2060 als einddatum. Beiden onderscheiden ook een kortetermijn- en lange-termijnontwikkeling.

7. Op verzoek van het AG heeft een commissie van externe deskundigen de validiteit van het prognosemodel 2010-2060 getoetst. Wat is de betekenis van het rapport van de commissie van deskundigen ten aanzien van het ontwikkelde prognosemodel?

In het rapport "De validiteit van het door het Actuarieel Genootschap ontwikkelde prognosemodel voor overlevingskansen" geeft een commissie van externe deskundigen bevindingen, conclusies en aanbevelingen weer. Deze commissie is door het Actuarieel Genootschap betrokken bij het validatieproces van het nieuwe prognosemodel. Deze commissie heeft vanuit wetenschappelijke achtergrond het nieuwe model gevalideerd en onderschrijft dat de nieuwe prognosetafel (2010 – 2060) een betere inschatting geeft van de te verwachten sterfte dan de eerdere prognose (2005 – 2050). Ook wordt vastgesteld dat het model voldoet aan de vooraf geformuleerde criteria (zie ook punt 2 van deze Q&A). Daarnaast geeft de commissie een aantal aanbevelingen en voorstellen ter verbetering van het nieuwe model.

8. Wat zijn de aanbevelingen van de commissie van deskundigen?

1. De commissie overlevingstafels van het AG onderhoudt contacten met externe wetenschappers, instanties en zusterorganisaties die zich ook buigen over de bevolkingsprognoses. De commissie van deskundigen doet de aanbeveling om de discussie met (internationale) kennisinstellingen (waaronder universiteiten) nog verder te ontwikkelen en op dit gebied de samenwerking te intensiveren. Het houdt ook in dat in die samenstelling aanvullend onderzoek naar het model en (toekomstige) trends zal worden gedaan zoals onder meer onderzoek naar de oorzaken van de trendbreuk 2001.
2. Tweede aanbeveling is om het huidige model verder te ontwikkelen tot een volledig gespecificeerd stochastisch model. Naast de puntschatting (best estimate) doet de sterfteprognose dan uitspraken over een interval, waarbinnen de sterfte zich met een bepaalde zekerheid beweegt (betrouwbaarheidsinterval). Een stochastisch model biedt onder meer pensioenfondsbesturen daardoor betere ondersteuning bij beleidskeuzes.
3. De derde aanbeveling is het ontwikkelen van een model (of een richtlijn) waarmee sterftekansen voor deelpopulaties bepaald kunnen worden.

9. In de regelgeving wordt bij het bepalen van de technische voorzieningen uitgegaan van de 'meest actuele informatie'. Wat wordt daaronder verstaan en hoe moet daarmee worden omgegaan als nieuwe informatie beschikbaar komt?

In een bespreking van DNB, AG en NBA is deze regelgeving besproken. Zowel de AG prognosetafel als de CBS prognosetafel worden door DNB gezien als tafels die voldoen aan het criterium "meest actuele informatie". 'Actuele informatie' dient volgens DNB in het kader van regelgeving niet los te worden gezien van de andere bepalende componenten, te weten prudentie en consistentie. Een goede weging tussen actueel, prudent en consistent is dan ook essentieel.

10. Hoe is het overleg geweest tussen de beroepsorganisaties AG en NBA?

Beide organisaties zijn zich bewust van mogelijke discussie bij pensioenfondsen over de te gebruiken tafel en de onderbouwing hiervan. Het AG en het NBA zijn daarom om tafel gegaan waarbij het AG-model uitvoerig is toegelicht. Het resultaat van die gesprekken is neergelegd in deze Q&A. Daarnaast heeft het AG met NBA en DNB overleg gevoerd na de publicatie van de nieuwe AG- en de nieuwe CBS-tafels. In deze bespreking zijn de criteria actueel, prudent en consistent besproken (zie vraag 9)